

ПУБЛІКАЦІЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

УДК 930.253:[271.4-725-754:027.6](477.83-25)“18/19”

Н. Т. ЛОШТИН*

“ПРАВИЛЬНИК” 1934 РОКУ БІБЛІОТЕКИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ У ЛЬВОВІ (за документами ЦДІА України, м. Львів)

Публікується регламент роботи бібліотеки духовної семінарії Греко-католицької церкви у Львові з фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів. Документ укладено у 1934 р. Здійснено аналіз регламенту; простежено розвиток семінарської бібліотеки й визначено її місце серед інших бібліотек, що діяли при греко-католицьких навчальних закладах Львова ХІХ–ХХ ст.

Ключові слова: Греко-католицька духовна семінарія у Львові; бібліотека; список книг; “правильник”.

Бібліотека є місцем творення нових, повторення й вдосконалення старих знань. Функціонування будь-якого навчального закладу неможливе без бібліотеки, яка забезпечує інтелектуальну підтримку особам, що навчаються, будь то “академіки” університету чи “питомці” духовної семінарії, академії. На жаль, події Другої світової війни та прихід радянської влади до Львова перервали розвиток книгозбірень міста, найстаріші з яких існували з ХІV ст. (у першу чергу йдеться про монастирські бібліотеки, зокрема домініканську).

Однією із бібліотек, чиє існування було припинене із приєднанням Західної України до СРСР, була книгозбірня духовної семінарії Греко-католицької Церкви. Формування семінарської бібліотеки розпочалося з моменту створення самого навчального закладу у 1783 р.¹ Враховуючи зорієнтованість на вивчення богослов'я та підготовку священнослужителів, можна стверджувати, що основу книжкового фонду становила теологічна література.

Збережений до нашого часу каталог книг бібліотеки семінарії становить на 1857 р. засвідчує, що у ній було 760 книг². В архівній справі по-

* *Лоштин Назарій Тарасович* – завідувач відділу культурно-просвітницької роботи Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

руч із цим каталогом вміщено ще 3 списки: “російських і слов’янських книг” (239 записів)³; “польських, німецьких, латинських, чеських і російських книг” (624 книги станом на 1857 р.)⁴; “польських, німецьких, латинських і чеських книг” (467 записів)⁵. Однак не відомо, чи вони були частиною бібліотеки семінарії, чи окремими збірками. На жаль, списки не відображають тематичного поділу книг у бібліотеці.

До 1883 р. кількість книг у бібліотеці збільшилася вдвічі. Відповідно до інвентарної книги, що велася у бібліотеці до 1883 р., усі книги було розділено на 5 категорій⁶: Libri in Folio; Libri in Quarto; Libri in 8, 12 et 16; Libri Scholastici; Libri Neocomparati Anno Militari 1829. Книги записано до друкованого формуляру. Їхній опис подано за такими категоріями: порядковий номер; ім’я автора; назва книги; кількість томів та примірників; рік і місце видання, друкарня; примітки. У зв’язку з тим, що закінчились вільні аркуші, останні сторінки інвентаря відрізняються від попередніх⁷. Новий формуляр надруковано язичієм 1879 р.* у друкарні Ставропігійського інституту. Про це свідчить запис на кожному з аркушів. Запис здійснено за схожими категоріями: порядковий номер; автор, назва, місце й рік видання, розмір твору; кількість томів; місце в бібліотеці; номер в інвентарі; примітки. Останні 3 категорії не заповнені. Ймовірно, це пов’язано з тим, що новий формуляр не повністю відповідав категоріям опису попереднього.

У 1884 р. укладено нову інвентарну книгу. Про це свідчить запис на палітурці: “Книга инвентарска бібліотеки гр. к. ген. сѣменища ву Львовѣ. Новописанный г. 1884”. Проте титульний аркуш самого документа вказує на 1880 р.⁸ Ймовірно, це дата початку його укладення. Однак, у такому випадку залишається незрозумілою роль попередньої інвентарної книги, що велася до 1883 р. В інвентарі книги записані за вже згадуваними вище категоріями опису. Охоплює документ 1360 книг. Однак є не заповнені місця для книг із 1262 до 1299 номера⁹. Починаючи з 1300, список відновлено, проте зроблено примітку: “Сала № II. Книги школьні.”¹⁰. Очевидно, що йдеться про інше місце зберігання книг та ймовірно вказується на якусь “підручну” бібліотеку для навчання.

Яскравий опис бібліотеки духовної семінарії станом на кінець XIX ст. залишив у своїх спогадах її випускник, згодом – декан теологічного відділу Богословської Академії о. Ярослав Левицький (1878–1961): “Ся бібліотека – семинарицькою або “фундушевою” звана, – зіставала під управлінням ректорату. Книжок ту досить багато – поміщені вони в двох саях. Ціла бібліотека крайно занедбана. Новіших творів в ній майже нема, а старі деякі дуже цінні, припадають порохами і нищать ся. Ладу, упорядкування, перегляду тут не шукати: всі книжки майже на купі, хоч уставлені на полицях. Двері бібліотеки відчиняли ся пару разів

* “Язичіє” 1872 р. – суміш церковнослов’янської мови з домішками польської, російської та української.

до року, передовсім з початком его. Одним словом – питомці не мали з сеї бібліотеки найменшого хісна”¹¹. Він же подає інформацію про те, що стан бібліотеки семінарії непокоїв її вихованців, зокрема членів товариства “Читальня українських богословів ім. Маркіяна Шашкевича”, які у 1898 р. звернулися до ректора з проханням перевести книгозбірню під свою опіку, однак ректор не дав на це згоди¹². Лише з 1900 р. окремі семінаристи почали “приватно” впорядковувати бібліотеку¹³.

Власне бібліотека товариства “Читальня” була своєрідною альтернативою бібліотеці семінарії¹⁴. Станом на 1900 р. вона налічувала 1386 томів, у ній працювало 2 бібліотекарі, а двері були відчинені для відвідувачів щодня з обіду до 14.30¹⁵. Від вечері до молитви один із членів товариства чергував у бібліотеці, де видавав періодику. Член товариства міг взяти на 2 тижні (була передбачена можливість подовження терміну) 2 белетристичні книги й необмежену кількість наукових¹⁶.

Згодом, в часи ректорства Григорія Хомишина, у 1902–1904 рр. бібліотеку семінарії було впорядковано, збагачено творами богословської та агрономічної тематики¹⁷.

Із створенням у 1923 р. Богословського наукового товариства виникла ще одна бібліотека для семінаристів. Подальше створення у 1929 р. Богословської академії спричинило формування ще однієї книгозбірні. Таким чином, на початку 30-х років ХХ ст. функціонувало 3 бібліотеки: Богословського наукового товариства, духовної семінарії та богословської академії. Також окремі бібліотеки мали семінари академії¹⁸. Наприклад, у бібліотеці церковно-слов’янського семінару було 94 книги (очевидно із загальної збірки бібліотеки Богословської академії) та 13 власних книг¹⁹. Інший документ засвідчує 140 книг цього ж семінару з приміткою: “з бібліот. гр.-к. Дух. Семінарії”²⁰.

Між бібліотеками проходив обмін книгами, про що свідчать збережені документи. Наприклад, у 1933 р. для семінару церковнослов’янської мови з бібліотеки Богословського наукового товариства було випозичено 41 книгу²¹. Серед книг – праці Івана Огієнка, Омеляна Огоновського, словник Бориса Грінченка, Іларіона Свенціцького, підручники з староболгарської Августа Лескіна, словник Самуїла Лінде, а також стародруковане Євангеліє та рукописна Тріюдь пісна.

Дублетні видання із бібліотеки духовної семінарії передавали до інших книгозбірень. Наприклад, у 1937 р. був підготовлений список дублетів, що їх мали передати до бібліотеки духовної семінарії у Римі²². Первісно підготували список із 47 книг²³. Частина книг у цьому списку скреслені, і лише 21 залишились без закреслення. Ці ж книги записано до нового списку. Ймовірно, що саме ці книги й передали до Риму. До списку увійшли книги В. Тарнавського, Ісидора Дольницького, Василя Щурата, Миколи Чубатого, Никити Будки, Антіна Добрянського, Йосифа Боцяна та інших.

На жаль, наявні документи не дають змоги встановити чисельне наповнення бібліотек духовної семінарії, богословської академії та Богословського наукового товариства. Лише окремі фрагменти збережених документів орієнтують на приблизну кількість книг. Йдеться про 2 недатовані фрагменти бібліотечних каталогів. Перший документ не має титульного аркуша та заголовка. До нього внесено 337 книг²⁴. Номери книг з 1 до 106 зроблені вручну, наступні проставлені печаткою (?). Книги записані до друкованого формуляру за такими категоріями: відділ; ч. (ймовірно частина); автор, заголовок, місце видання, рік; кількість сторінок; заввага. У “*заввагах*” вказувався формат, подеколи кількість примірників. Встановити приблизну дату укладення цього списку книг можна за допомогою дат видання книг. “Найновіша” книга – це праця Теофіля Коструби “Пресвята Богородиця Цариця України” 1937 р. Є й записи пізніші, зокрема йдеться про “Львівські Архиепархіальні відомості” за 1938 р. Однак він здійснений олівцем поруч із попередніми записами про це видання за 1897–1938 р. Видається логічним припустити, що цей документ укладений не раніше 1937 р. й перебував у подальшому використанні у бібліотеці установи (щоправда, не окресленої).

Ще один схожий документ, також недатований і без назви, охоплює книги з 50 до 826 номера²⁵. “Найновіша” книга датована 1931 р. – це четвертий том книги “*Zarys dogmatyki katolickiej*” авторства польського богослова Мацея Шенятицького (Sieniatycki). Тож можна припустити, що список книг укладений не раніше вказаного року.

Як зазначалося, обидва списки книг не містять заголовків. Хоча й назва архівної справи вказує на бібліотеку семінарії, однак, виходячи із приблизного датування документів, може йтися і про бібліотеку богословської академії.

З початком ректорства Йосипа Сліпого у 1926 р. стан бібліотеки духовної семінарії ймовірно покращився. “Правила для питомців” семінарії за 1929 р. визначали бібліотеку як допоміжний засіб при навчанні (“Як поміч при студіях служить бібліотека Духовної Семінарії”²⁶). Ці ж “Правила” передбачали наявність у бібліотеці семінарії свого “правильника”²⁷, тобто регламенту.

У 1934 р. було укладено документ, який регулював роботи бібліотеки духовної семінарії у Львові²⁸. Хоча й назва архівної справи окреслює документ як “Регламент бібліотеки академії”, запис на титулі рукопису чітко вказує на приналежність саме до духовної семінарії, а не богословської академії. У літературі зустрічається інформація про те, що бібліотека богословської академії постала з книгозбірні духовної семінарії²⁹. Тоді видається дивним, що через 5 років після засування академії її бібліотека окреслювалася як семінарська. Паралельно існували 2 бібліотеки – академії та семінарії – про що йшлося вище.

Документ укладено на двох аркушах, без імені укладача чи керівника бібліотеки. Відсутність імені укладача можна пов'язувати з тим, що довгий час у бібліотеках духовної семінарії та богословської академії не було професійних бібліотекарів, а їхні функції виконували студенти цих навчальних закладів. Наприклад, у книгозбірні богословської академії професійний бібліотекар почав працювати лише з 1932/1933 рр. – ним став магістр Ярослав Чума³⁰.

“Правильник” семінарської бібліотеки окреслював її як наукову. Усі книги розподілено на 14 категорій за галузями знань: філософія, догматика, Святе Письмо, моральна теологія, катехитика, право, історія, патрологія, гомілетика, аскетика, літургіка, соціологія, лексикони, різне (“варія”). Схожий поділ мала й бібліотека академії³¹: аскетика, догматика, історія, катехитика, обряди і спів, патрологія, педагогіка, Святе Письмо і екзегетика, право, проповідництво, українська мова, література і церковнослов'янська мова, філософія і різне (енциклопедії, словники, довідники та ін.).

“Правильник” встановлював коло користувачів бібліотеки: студенти та працівники греко-католицьких богословських навчальних закладів. Передбачено й доступ сторонніх осіб із дозволу ректора. На жаль, у документі чітко не окреслено час роботи книгозбірні. Вказано, що час “є означений в урядових годинах”. Можна припустити, що він був схожий із графіком роботи бібліотеки богословської академії³²: щодня з 8.00 до 13.00 та з 15.00 до 19.00, за винятком неділь і свят. “Правила для питомців” духовної семінарії подають розпорядок дня для семінаристів. На жаль, в ньому не виокремлено часу для відвідування бібліотеки. Ймовірно, користуватися книгозбіркою вихованці могли у відведений для “науки” час: із 14.00 до 16.00 у будні дні.

Наступним пунктом було врегульовано правила замовлення та вypoзичення книг із бібліотеки: пошук у каталозі – фіксація вихідних даних книги з каталогу – здійснення замовлення. На жаль, не збереглися повні каталоги семінарської бібліотеки. Певні уявлення про їхній вигляд можуть дати окремі аркуші, що ймовірно є частиною книжкових каталогів бібліотеки духовної семінарії. Однак, оскільки ці аркуші не містять жодних вказівок на приналежність до котроїсь із бібліотек, то можливо, що вони є частиною каталогів богословської академії або ж Богословського наукового товариства. Документи не датовані, приблизне датування можна визначити на основі “найновіших книг”. Збережено наступні аркуші³³:

1) “Ас. Аскетика продовження Ас.”. Охоплює книги 44–84. На аркуші є 4 дірки з металевими кільцями, ймовірно, для зв'язування чи кріплення. Найновіша книга – це видання “Der Heiland der Welt” авторства др. Й. Клюга (Падерборн, 1923).

2) “Біблікум К”. Охоплює книги 1–87. Найновіша книга – це праця Антонія Петрушевича “Dissertatio paleoslovenica et microrussicis versionibus Sacre Scripture” (Львів, 1888 р.).

3) “Mc Річники і Miscelenea Mc”. Книги 141–203. Найстаріша книга – “Durch Kampf zum Sieg” Каспара Куна (Падерборн, 1895).

4) “Біблікум К”. Книги 88–146. Очевидно, що це продовження аркуша № 2. Найновіша книга – “Konkordancja z dzieł Ojców ŚŚ. i pisarzy Kościoła wedle Migne’go: “Patrologiae cursus completus” о. Яна Зелінського (Познань, 1908).

5) “Річники і Miscelenaе M”. Очевидно, що це продовження аркуша № 3. Книги 1–69. Найновіша книга – збірник “Theologische Quartalschrift” (Тюбінген, 1903).

6) “Огородництво (а.)”. Книги 1–34. Аркуш меншого формату. Найновіша книга – “Der Hausgarten auf dem Lande” Франца Гьошке (Goeschke) (1905).

Отримати книгу можна було наступного дня. “Правильник” також передбачав обмеження на кількість видань, які можна було отримати: 3 книги на 3 тижні. Очевидно, що таке обмеження стосувалося лише тих випадків, коли вихованець виносив книги за межі бібліотеки. Швидше за все, на користування книгами у бібліотеці обмежень не було.

Останнім пунктом вказувалися санкції для вихованців, що накладалися у випадку порушення правил користування бібліотекою. Йдеться про 2 порушення, а саме: нищення книжок (або ж “вперте” нищення) та порушення терміну повернення книг до семінарської бібліотеки. Санкцій теж було 2 – грошовий штраф та обмеження доступу до книгозбірні.

Як уже зазначалось вище, укладач документа – невідомий. Ймовірно, це мав би бути хтось із працівників бібліотеки.

Таким чином, можна стверджувати, що “Правильник” бібліотеки духовної семінарії у Львові регулював ключові моменти її роботи: від організації книг до накладення санкцій за неналежне ставлення до них. На жаль, доля книгозбірні після Другої світової війни невідома. Ймовірно, вона стала частиною сучасних Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка або ж Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника.

Текст документа публікується без скорочень, мовою оригіналу зі збереженням стилістичних та орфографічних особливостей.

Правильник

Бібліотеки гр. кат. Духовної Семінарії у Львові.

1. Бібліотека гр. кат. Духовної Семінарії є бібліотекою науковою.

поділ:

2. Бібліотека ця ділиться на XIV відділів: /* I Фільософія, II Догматика, III св. Письмо, / IV Моральна, V Катихетка, VI Право, VII і- / сторія, VIII Патрольоґія, IX Гомілетика, / X Аскетика, XI Літурґіка, XII Соціольо- /

* Тут і далі в тексті знак / позначає, що в документі наступне слово починається з нового рядка.

- гія, XIII Лексикони, XIV Варія. / 3. Управлені до користання з Бібліотеки:
- а) оо. настоятелі, пп. професори Богослов- / ської Академії, питомі Дух. Семинарії / і студенти Богосл. Академії.
 - б) посторонні за окремим дозволом / о. Ректора.
 - 4) Вступ до магазину Бібліотеки / має тільки бібліотечний персонал.
 - 5) час користання з Бібліотеки: / є означений в урядових годинах.
 - 6) Умови користання: / з відповідного катальогу (катальогів є 14 – кожний відділ має свій катальог) / треба виписати на картці паперу а) автора / б) заголовок книжки в) відділ г) число по- / рядкове книжки. Так виповнену картку / треба* підписати своїм прізвиськом, написати дату, і своє звання і кинути до скриньки на дверях Бібліотеки.
- В цей спосіб замовлену книжку можна // визичити за реверсом щойно на другий / день.
- 7) нараз можна позичити найбільше 3 книжки / на час 3 тижднів.
 - 8) за недодержання постанов цього правилника, / зокрема за нищення книжок, недодержання / речинця звороту слідує кара:
 - а) за знищену книжку зворот її вартости
 - б) за недодержаний речинець 5 гр. від / кожного зачатого тиждня
 - в) за вперте нищення книжок слідує / заборона користати з Бібліотеки.
- Львів, в Серпні 1934

ЦДІА України, м. Львів. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 333. Арк. 1–2.

¹ *Хоркава І.* Греко-католицька семінарія у Львові (1783–1929 рр.) як попередниця греко-католицької богословської академії. Наукові записки Національного ун-ту “Острозька академія”. Серія “Релігієзнавство”. Острог, 2016. Вип. 1(13). С. 84.

² Каталог книг семінарської бібліотеки//ЦДІАЛ України (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 451. Оп. 1. Спр. 337. Арк. 1–18.

³ Каталог книг семінарської бібліотеки//Там само. Арк. 19–24.

⁴ Каталог книг семінарської бібліотеки//Арк. 25–36зв.

⁵ Каталог книг семінарської бібліотеки//Арк. 37–45.

⁶ Інвентарний опис бібліотеки семінарії//Там само. Спр. 347. Арк. 4–36зв.

⁷ Інвентарний опис бібліотеки семінарії//Там само. Арк. 35–36зв.

⁸ Інвентарний опис бібліотеки семінарії//Там само. Спр. 348. Арк. 1.

⁹ Інвентарний опис бібліотеки семінарії//Там само. Арк. 19зв.–20.

¹⁰ Інвентарний опис бібліотеки семінарії//Там само. Арк. 20.

¹¹ *Левицький Я.* Львівська духовна семінарія в літах 1897–1901. Львів, 1901. С. 14.

¹² Там само. С. 15.

¹³ Там само.

¹⁴ *Глистяк Я.* Діяльність студентських товариств Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1849–1914). Львів: Місто–суспільство–культура. Львів, 2007. Т. 6. С. 261.

* Далі написано над рядком: підписати своїм прізвиськом, написати дату, і своє звання.

- ¹⁵ *Левицький Я.* Зазнач. праця. С. 27.
- ¹⁶ *Глистюк Я.* Зазнач. праця. С. 261
- ¹⁷ *Глистюк Я.* Політизація української молоді та реформи у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові на початку XX ст.// URL: http://www.timeandspace.lviv.ua/files/research/Hlystiuk_seminary-reforms45868d4b53bbb.doc (дата звернення: 26. 11. 2017).
- ¹⁸ *Кунанець Н.* Бібліотечна справа на західноукраїнських землях (XIII ст.–1939 р.): консолідований інформаційний ресурс. Львів, 2011. С. 125.
- ¹⁹ Каталог бібліотеки церковно-слов'янської кафедри//ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 340. Арк. 1–6.
- ²⁰ Каталог семінарської бібліотеки. Фрагмент//Там само. Спр. 339. Арк. 10–15.
- ²¹ Каталог семінарської бібліотеки. Фрагмент//Там само. Арк. 7–9.
- ²² Списки дублікатів семінарської бібліотеки у м. Львові, виділених для бібліотеки греко-католицької духовної семінарії в м. Римі//Там само. Спр. 341. Арк. 1–5.
- ²³ Списки дублікатів семінарської бібліотеки у м. Львові, виділених для бібліотеки греко-католицької духовної семінарії в м. Римі//Там само. Арк. 2–5.
- ²⁴ Каталог бібліотеки семінарії (фрагмент)//Там само. Спр. 342. Арк. 7–20зв.
- ²⁵ Каталог бібліотеки семінарії (фрагмент)//Там само. Арк. 16–32зв.
- ²⁶ Правила для питомців греко-католицької духовної семінарії у Львові. Львів, 1929. С. 21.
- ²⁷ Правила для питомців греко-католицької духовної семінарії у Львові. С. 22.
- ²⁸ Регламент бібліотеки академії//ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 333. Арк. 1–2.
- ²⁹ Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944. Ч. 1/зібрав і опрацював П. Семиця. Торонто; Чикаго, 1973. С. 400.
- ³⁰ Там само. С. 400.
- ³¹ Там само. С. 400–401.
- ³² Там само. С. 404.
- ³³ Каталог бібліотеки семінарії (фрагмент)//ЦДІАЛ України. Ф. 451. Оп. 1. Спр. 342. Арк. 1–6 зв.

The regulations of the work in the Library of the Greek-Catholic Priest Seminary in Lviv kept in the collection of Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv are published. The document was created in 1934. The analysis of the regulations is provided in the article. The development of the library is traced by the author as well as its place among other libraries which were included in Greek-Catholic educational establishments in the 19th–20th centuries.

Key words: Greek-Catholic Priest Seminary in Lviv; library; list of books; “pravylnyk” (the work regulations).